

2. Silva, J., & Carvalho, A. (2021). The work values of Portuguese generation z in the higher education-to-work transition phase. *Social Sciences*, 10(8), 297.
3. Unay-Gailhard, Í., Bavorová, M., Bednaříková, Z., & Ponkina, E. V. (2019). «I Don't Want to Work in Agriculture! « the transition from agricultural education to the labor market in Rural Russia. *Rural Sociology*, 84(2), 315-349.
4. Liao, P. J., Wang, P., Wang, Y. C., & Yip, C. K. (2017). *Educational choice, rural-urban migration and economic development* (No. w23939). National Bureau of Economic Research.

Горбов В. В.
horbov.vladyslav@kneu.edu.ua
кандидат соціологічних наук
доцент кафедри соціології
КНЕУ імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

Чайка В. Г.
chaika.viktor@kneu.edu.ua
асистент кафедри соціології
КНЕУ імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

МОТИВАЦІЙНІ ОРІЄНТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ЯК ІНДИКАТОР ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВІЙНИ

Умови воєнного стану, спричиненого повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну, кардинально змінюють соціальне середовище, структуру повсякденного життя та характер функціонування різних інституцій, зокрема закладів вищої освіти. Від початку повномасштабної війни університети змушені не лише адаптуватися до нових форматів навчання - дистанційного, змішаного чи асинхронного - а й реагувати на зростаючу вразливість студентської аудиторії, зумовлену матеріальними втратами, переміщенням, психологічною нестабільністю та загальним відчуттям тривоги. У цьому контексті мотивація студентів до навчання постає не просто як один із показників академічної успішності, а як складна інтегральна характеристика, що

відображає якість взаємодії між особистістю та соціальним середовищем, стратегії адаптації до невизначених обставин, рівень довіри до інституцій і віру в майбутнє.

Актуальність вивчення мотивації у такому специфічному контексті зумовлена кількома чинниками. По-перше, воєнний стан створює екстремальні умови для освітнього процесу, що неминуче впливає на когнітивну залученість, емоційну стійкість і внутрішню готовність студентів інвестувати свої зусилля у навчання. По-друге, підвищується значення освіти як ресурсу мобільності та самозахисту: з одного боку, вона сприймається як інструмент виживання у турбулентному середовищі, з іншого - як джерело стресу та перевантаження. По-третє, в умовах невизначеного майбутнього відбувається переоцінка цінностей та освітніх орієнтацій, що змінює традиційні уявлення про навчальну мотивацію, яка більше не зводиться до стандартних академічних стимулів.

Особливої значущості набуває аналіз внутрішніх і зовнішніх чинників, які впливають на зміну мотиваційного поля. Йдеться як про інституційні умови - організацію навчального процесу, доступність сучасних ресурсів, якість викладання - так і про індивідуальні аспекти, включаючи потребу в самореалізації, вплив соціального середовища, наявність підтримки з боку родини та університету.

У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз емпіричних даних, зокрема результатів моніторингових досліджень, що фіксують актуальний стан освітньої мотивації в українських університетах. Одним із таких джерел є звіт «Моніторинг організації навчального процесу та мотивації до навчання за умов правового режиму воєнного стану в Україні», проведений Інститутом соціологічних досліджень КНЕУ [1]. Його результати дозволяють виявити закономірності змін у мотиваційних орієнтаціях студентів, проаналізувати специфіку впливу окремих факторів на різних етапах освітньої траєкторії та визначити напрями інституційної підтримки, які можуть сприяти збереженню й посиленню навчальної мотивації в умовах тривалої кризи.

Таблиця 1.

Розподіл відповідей респондентів на питання:
«Як Ви оцінюєте свою мотивацію до навчання в університеті?»
(у%)

Дуже висока	8,8
Висока	37,6
Середня	40,3
Низька	7,6
Дуже низька	5,7

Результати опитування щодо самооцінки студентами рівня власної мотивації до навчання в університеті демонструють переважання помірною та високого рівня мотивації у загальній структурі відповідей. Зокрема, 40,3% респондентів вважають свою мотивацію до навчання «середньою», ще 37,6% - «високою». Таким чином, майже 78% студентів оцінюють свою мотивацію як достатню або помірну, що може свідчити про збереження базового рівня навчальної залученості попри кризові умови воєнного часу.

Водночас звертає на себе увагу порівняно невелика частка студентів, які характеризують свою мотивацію як «дуже високу» - лише 8,8%. Це може бути індикатором загального зниження інтенсивності внутрішніх стимулів до навчання, зумовленого стресогенними обставинами, тривалою соціальною нестабільністю та емоційним вигоранням.

Таким чином, отримані дані засвідчують наявність умовно стабільного, але не надто високого рівня мотивації у студентського середовища. Домінування «середньої» самооцінки мотивації сигналізує про необхідність зміцнення підтримувальних механізмів у структурі освітнього процесу та посилення індивідуалізованого підходу до студентів із зниженою навчальною залученістю.

Аналіз впливу окремих чинників на мотивацію студентів до навчання свідчить про домінування внутрішньоособистісних та змістових детермінант у структурі освітньої залученості. Найбільш значущими чинниками, які респонденти оцінили на максимальний рівень (5 балів з 5), виявилися: якість освіти та зміст навчання - 49,9%, задоволення від освітнього процесу - 46,6% та кар'єрні перспективи - 46,4%. Такі результати дозволяють говорити про комплексну природу мотиваційної бази, що формується на перетині

когнітивного інтересу, позитивного емоційного досвіду та прагматичних очікувань від здобутої освіти.

Таблиця 2

Розподіл відповідей респондентів на питання:

«Оцініть рівень впливу перелічених чинників на Вашу мотивацію до навчання в університеті (за шкалою від 1 до 5, де 1 – зовсім не впливає, 5 – суттєво впливає)»

(у%)

	5	4	3	2	1
Задоволення від освітнього процесу	46,6	23,5	19,8	6,3	3,9
Якість освіти та зміст навчання (цікавість дисциплін, сучасні освітні ресурси, підтримка викладачів)	49,9	24,3	17,2	5,3	3,3
Кар'єрні перспективи (престижна робота, вимоги роботодавців, заробітна плата)	46,4	23,7	19,0	7,0	3,9
Самореалізація та розвиток (особистісне зростання, інтерес до науки, можливість реалізувати власний проєкт)	44,2	22,9	22,7	5,9	4,3
Соціальне середовище (друзі, однокурсники, студентське життя, приклад успішних випускників)	38,2	23,3	20,5	9,4	8,6
Можливості міжнародного обміну та мобільності	23,9	21,7	25,4	13,7	15,3
Визнання та схвалення з боку родини або знайомих	25,4	18,6	22,7	12,7	20,5
Приклад успішних випускників	16,4	16,8	22,3	16,4	28,0
Бажання отримати тільки диплом про освіту	21,9	13,9	24,7	18,2	21,3

Також досить високим є вплив мотивацій, пов'язаних із самореалізацією та особистісним розвитком: 44,2% респондентів вважають цей чинник суттєвим, ще 22,9% - помірно важливим. Це вказує на збереження у студентської молоді установки на самовдосконалення, наукову або проєктну активність, незважаючи на кризовий соціальний контекст.

Водночас чинники соціального середовища мають дещо нижчий рівень впливу. Наприклад, дружнє коло, студентське життя та приклад успішних випускників визначають як суттєвий чинник лише 38,2% респондентів. Це може бути пов'язано як з обмеженими можливостями для повноцінного соціального залучення через дистанційні або гібридні формати навчання, так і з тимчасовим зниженням ролі горизонтальних зв'язків у загальній структурі життєвих орієнтацій.

Цікавим є також розподіл оцінок чинника бажання отримати лише диплом про освіту: лише 21,9% респондентів відзначили його як сильний мотиваційний

стимул, тоді як частка інформантів визнала його взагалі неактуальним. Це демонструє, що прагматичний, утилітарний підхід до навчання втрачає домінуючу позицію, а студенти схильні орієнтуватися на якісний, змістовний освітній досвід.

Таким чином, позитивними мотиваційними чинниками, що підтримують залученість до навчання, залишаються змістовна цікавість дисциплін, відчуття задоволення від освітнього процесу, можливості для особистісного та професійного розвитку, а також уявлення про освіту як інструмент досягнення майбутніх кар'єрних цілей. Такі орієнтири вказують на збереження ціннісного зв'язку між навчанням і самореалізацією, що є фундаментальним для підтримки довготривалої навчальної мотивації.

Отже, підвищення мотивації студентів в умовах кризи вимагає не лише компенсаторних заходів, а системного перегляду принципів і методів організації освітнього процесу. Освіта має відповідати не лише академічним стандартам, а й потребам молоді, що перебуває у стані високої соціальної та психологічної чутливості. Формування адаптивного, емоційно підтримувального й відкритого навчального середовища стає одним із ключових викликів сучасної вищої школи, відповідь на який визначатиме якість не лише навчання, а й соціальної стійкості наступних поколінь.

Використана література:

1. Інститут соціологічних досліджень КНЕУ. Загальноуніверситетські опитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://kneu.edu.ua/ua/science_kneu/ndi/inst_sociology/kneu_dosl/